

Beredskapslagstiftningen och Ålands särställning

Hörande i grundlagsutskottet, 12.11.2024

Bakgrund

- Statsrådet tillsatte hösten 2022 en arbetsgrupp för en revidering. Avsikten är att en proposition om ny beredskapslag ska ges till riksdagen senast hösten 2025.
- Landskapsregeringen (LR) påtalade i samband med arbetsgruppens tillsättande att det finns stora oklarheter rörande beredskapslagstiftningens förhållande till Åland varför landskapsregeringen borde ingå i arbetsgruppen.
 - LR har inte getts en plats i arbetsgruppen.
- Arbetsgruppen skickade våren 2024 en nulägespromemoria om revideringsbehovet till LR för utlåtande.
 - LR skrev ett utlåtande där beredskapslagens problematik i förhållande till Åland gicks igenom § för §.
 - JM ansåg att det fanns behov av fördjupade diskussioner, vilka nu har pågått intensivt sedan augusti.
 - X-antal möten + tre hela förhandlingsdagar.

Sammanfattning av den allmänna problembilden

Grundproblem 1:

- Riket har enligt självstyrelselagen lagstiftningsbehörighet rörande beredskap inför undantagsförhållanden. Enligt förarbetena även rörande beredskapslagstiftning.
- Riket kan dock inte anta lagstiftning om landskapets myndigheter, vilket hör till landskapets behörighet. → Riket kan inte lagstifta om beredskapsskyldigheter för landskapets myndigheter.
- Eftersom beredskap dock hör till rikets behörighet kan inte heller landskapet lagstifta om beredskap för landskapets myndigheter...syntax error.
- Oklarheter mellan två tydliga behörigheter. Beredskap inför undantagsförhållanden har aldrig erkänts som en "superbehörighet" som trumfar alla andra behörigheter.

Sammanfattning av problembilden

Grundproblem 2:

- Beredskapslagstiftningen pekar ut lagstiftning och myndigheter i riket (som statsrådet kan utfärda avvikande förordningar om). Landskapet har egen lagstiftningsbehörighet med tillhörande lagstiftning (avvikande) samt myndigheter inom en mängd områden som berörs i beredskapslagen.
- Självstyrelselagen känner inte till något förfarande som skulle möjliggöra att statsrådet, riksdagen eller för den delen landskapsregeringen utfärdar förordningar som åsidosätter bestämmelser i landskapslag.
- Detta är ett juridiskt problem men även ett stort praktiskt problem. Landskapsmyndigheter ska tillämpa obekant rikslag som kan stå i strid med landskapslag eller så ska riksmyndigheter sköta uppgifterna på Åland – utan lokalkännedom och utan de normala myndighetsstrukturerna. Syntax error 2.
- Går emot syftet med reformen – myndigheter som sköter uppgifterna under normala förhållanden ska även sköta uppgifterna under undantagsförhållanden.

Sammanfattning av problembilden

Grundproblem 3:

- Finansieringen.
- Grundprincipen enligt självstyrelsesystemet är att lagstiftningsbehörighet, förvaltningsbehörighet och ekonomiskt ansvar följs åt.
- Riket har lagstiftningsbehörighet rörande beredskap inför undantagsförhållanden och ska således även stå för kostnaderna men det saknas i dagsläget bestämmelser om hur finansieringen ska ske och till vilka delar.

Grundproblem 4:

- Saknas en beredskapsplikt för landskapets tjänstemän.

Kort sammanfattning av LR:s förslag till lösningar

- Självstyrelselagen behöver förtydligas rörande undantagsförhållanden
- En beredskapslag för Åland, som antas på det sätt som bestäms i 69 § självstyrelselagen (jmf. Jordförvärvslagen för Åland)
 - Riket och Åland går gemensamt igenom problemområdena och lagstiftar där det behövs.
- Parlamentarisk efterhandskontroll för Ålands del
 - Ibruktningsförfordningar som gäller Ålands lagstiftningsbehörighet och lagstiftning bör genomgå parlamentarisk efterhandskontroll i lagtinget.
 - Statsrådet kunde utarbeta två förordningar (en som gäller avvikelse från rikets lagstiftning och en som gäller avvikelse från landskapslagstiftningen). Förordningen som gäller Åland kunde utarbetas i samråd med LR.

Specifikt rörande RP 120/2024 rd

- Främjande av sysselsättningen hör till Ålands behörighet (18 § 23 punkten självstyrelselagen).
 - Genom förslaget lagstiftar riket om ett område på Åland som hör till Ålands behörighet.
- Det har inte förts diskussioner med Åland angående en eventuell överenskommelseförordning → trots att det föreslås en sådan i propositionen.
- Finns inte lagstöd för att hantera de aktuella personuppgifterna varken för riksmyndigheterna eller en ev. åländsk myndighet (t.ex. sekretessbrytande bestämmelser måste finnas i lag och kan inte hanteras genom en överenskommelseförordning).
- *Den föreslagna skrivningen angående Åland i 91 § beredskapslagen bör strykas tills det finns en helhetslösning rörande hur uppgifterna rörande beredskap inför och under undantagsförhållanden ska skötas i landskapet Åland. Frågan kan inte hanteras okoordinerat i separata lagförslag enbart i rikslagstiftning.*
- Beredskapslagstiftningen måste beakta och anpassas till behörighetsfördelningen i självstyrelselagen och Ålands särställning generellt.